

ArticleHistory:

Received
05/10/2024
Accept
29/11/2024
**Available
online**
30/11/2024

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3612>

FACTORS AFFECTING CHILDREN'S RELIGIOUS EDUCATION

İLK ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

İsmail Demir¹

Abstract

Childhood is one of the most important periods of life in which an individual's innate abilities emerge and are shaped. For this reason, in order for their abilities to develop in a healthy way, individual must be trained with appropriate methods and techniques by knowing developmental characteristics of childhood. Considering mentioned issues and value it gives to human life, this study tried to investigate developmental characteristics of childhood, determine how religious development is shaped, and make suggestions against difficulties encountered. Difficulties arising from providing and directing the child's social and individual tendencies and desires are among the main factors that make education difficult. Examining the negative effects of the social environment, mass media, school and family, which play a role in the emergence of these problems, from a multifaceted perspective and making various suggestions will be beneficial to the Science of Religious Education.

Keywords: Religious Education, Childhood Importance, Reward and Punishment, Modeling.

Özet

Çocukluk dönemi, bireyin doğuştan getirdiği yeteneklerin ortaya çıktığı ve şekillendiği en önemli yaşam dönemlerinden biridir. Bu nedenle yeteneklerinin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için bireyin çocukluk döneminin gelişim özelliklerini bilerek uygun yöntem ve tekniklerle eğitilmesi gerekmektedir. Bahsedilen hususlar ve insan hayatına verdiği değer göz önünde bulundurularak bu çalışmada çocukluk döneminin gelişimsel özellikleri araştırılmaya, dini gelişimin nasıl şekillendiği tespit edilmeye ve karşılaşılan zorluklara karşı önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Çocuğun toplumsal ve bireysel eğilim ve isteklerinin sağlanmasında ve yönlendirilmesi hususundan kaynaklanan zorluklar, eğitimi güç hale getiren başlıca etkenler arasındadır. Bu sorunların ortaya çıkmasında rol oynayan sosyal çevre, kitle iletişim araçları, okul, ve ailenin olumsuz etkilerinin çok yönlü bir bakış açısıyla incelenmesi ve buna çeşitli öneriler getirilmesi Din Eğitimi Bilimine faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Çocukluk Önemi, Ödül ve Ceza, Model Olma.

¹ Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi. ismail.demir@comu.edu.tr.
ORCID: 0000-0001-9756-1901

GİRİŞ

Yüzyıllardır insanları ilgilendiren konulardan biri de çocukların eğitimidir. Bu nedenle çocukların eğitimi önemlidir. Bu dönem bireyin dini yaşamının, sosyal ilişkilerinin ve karakterinin tohumlarının atıldığı ve hayatının geri kalanını etkilediği bir dönemdir. Bu bakımdan çocukların gelecekte uyumlu ve başarılı bir şekilde yaşayabilmeleri için kaliteli eğitim almaları çok önemlidir. Onları memnun etmek, bir araya getirerek geliştirmektir.

Din eğitiminin karakter eğitimi üzerinde beklenen olumlu etkisi yoktur çünkü genellikle bir dizi yönerge, yapılması ve yapılmaması gerekenler ve okunması ve ezberlenmesi gereken kurallar olarak görülür. Bilginin katı kalıplarla sokulması, çocuğun gelecekte yeni bilgiler edinme becerisine zarar verebilir, zihnini köreltebilir veya aklını karıştırabilir. Ancak din ilmihalle sınırlı değildir. Din, bir yandan inancı, diğer yandan eylem ve duyguları kapsayan bütüncül bir yapıya sahiptir (Selçuk, 1990).

Bu bakımdan Gazzâlî, konuyu güzel bir örnekle özetlemektedir. Çocuk yetiştirmeyi bir bahçıvanın ısırgan otlarını ayıklama işine benzetir. Ekilen her tohum büyür; İyilik ekildiğinde iyilik biçilir; Kötülük ekildiğinde kötülük biçilir (Fırat, 2010). Ona göre insan sosyal bir varlık olduğundan sevmek, sevilmek ve iman etmek ister. Bu da ancak kişinin kendini bir aileye, bir topluma ve bir dine adanması ile mümkündür (Yavuzer, 2000).

Çocukların din eğitimine ilişkin günümüzde geliştirilen teoriler şu noktalar üzerinde yoğunlaşmaktadır: "Çocuklara küçük yaşlardan itibaren din eğitimi verilmediği" gerekçesiyle din eğitiminin ileri yaşlara ertelenmesi doğru değildir. Din farklı temalara ayrılmalı ve din eğitimi öğrencilerin anlayışları dikkate alınarak yaş gruplarına göre programlanmalıdır. Bu sayede öğrenciler dinin bütünü hakkında daha kesin bilgi edinebilmektedirler (Selçuk, 1990, s. 14).

Bu bağlamda din eğitiminin amacı çocuğun bedenini, ruhunu korumak, onun dünyasında mutlu, huzurlu ve istikrarlı olmasını, sorumluluklarının bilincinde olmasını ve toplumla bütünleşmesini sağlamaktır. Çocukların eğitiminde din eğitimi oldukça önemlidir ve geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu nedenle din eğitiminin en önemli mesajı ahiret fikridir. Ayrıca din eğitiminin ahiret ve dünya saadetini sağladığı, ruh ve ruh sağlığını koruduğu söylenmektedir. Bunun yolu da din eğitiminin önündeki engelleri kaldırmaktan geçer.

Çocuk Din Eğitiminde Ödül ve Ceza

Ödül kavramı, eğitim sözlüklerinde genel olarak "iyi iş veya üstün yetenek sergileyen öğrenci, öğretmen veya yöneticilere verilen hediye" olarak tanımlanmaktadır (Alaylıoğlu, 1996). Her ödül, kişinin istenen davranışı gerçekleştirmesi için teşvikleri ve istenen davranışa ulaşıldığında davranışın ortaya çıkmasını sağlayan pekiştiricileri içerir. Ödülün amacı, çocuğun veya öğrencinin başarılarının takdir edilmesi, hoş davranış ve iyi işlerin tekrarlanmasını sağlamaktır.

Ödüller çocuk üzerinde çok olumlu bir etkiye sahiptir. Çocuğu özellikle toplum içinde ve ölçülü bir şekilde övmek ve takdir etmek, onu birçok maddi ödülünden daha mutlu edebilir. Her insanın doğuştan gelen sevilme ve değer görme isteği, özellikle çocukluk ve okul dönemine denk gelen ergenlik döneminde artar. Ancak çocuk için önemli olan isteklerin yerine getirilmesinin niteliği değil, ebeveynlerin veya öğretmenin onların istek ve arzularına olumlu yaklaşma şeklidir (Çaplı, 1974).

Diğer taraftan cezanın amacı; hataların, ilgisizlik ve ihmallerin tekrarını, ayrıca kötü alışkanlıkların oluşmasını önlemektir. Cezanın etkililiği, uygunsuz davranış

düşüncesi ile bunun oluşturduğu his arasında güçlü ve kalıcı bir ilişki kurulmasında yatmaktadır. Dolayısıyla eğitimde cezanın amacının, öğrencileri kötü davranışlarda bulunmaktan caydırmak, onları suç sayılabilecek davranışlarda bulunmaktan caydırmak ve diğer öğrencileri bu davranışlardan uzaklaştırmak için yaptırımlar uygulamak olduğu söylenebilir.

Eğitimin cezayla bağlantılı olduğunu biliyoruz. Ceza, eğitim ve öğretimde disiplini sağlamanın araçlarından biri olarak kabul edilmekte ve bu özelliği nedeniyle eğitimin işlevselliği açısından da önem kazanmaktadır. İstenmeyen davranışlarda bulunan bir kişiye karşı hoşnutsuzluğun kayıtsızca ifade edilmesi olarak tanımlanabilecek sevgi ve ilginin azaltılması, ahlaki cezalandırmanın en hafif şeklidir ve duruma göre diğer birçok öneriden daha etkili olabilir (Kanad, 1986).

Çocukların din eğitiminde ödül ve ceza yöntemi kullanılabilecek etkili yöntemlerden biridir. Ödül verildiğinde çocuğun iyi davranışı tekrarlama olasılığı artar. Tüm kötü davranışların cezalandırılmaması gerektiği unutulmamalıdır. Ödül ve cezanın nasıl verileceği çocuğa önceden bildirilmeli, cezada çocuğa uygunluk ilkesi ihlal edilmemelidir (Aydın, 2014).

Çocuk Din Eğitiminde Model Olma

Ebeveynler, çocukların büyüme ve gelişme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Rol model sadece fiziksel kişilikle ilgili değil aynı zamanda zihinsel, sosyal, karakter ve hatta kişisel kişilikle de ilgilidir. Anne ve babaların sadece çocuk sahibi olma sorumluluğu değil, aynı zamanda onların refahını sağlama ve onları insan olarak yetiştirme sorumluluğu da vardır. Anne-babalar, çocuklarının her zaman kendi ilgi ve rehberliğine ihtiyaç duyduklarının bilincindedirler (Bilgin, 1986).

Yaşayarak, uygulayarak ve örnek vererek öğretmek, basitçe ifade etmek veya anlatmak en etkili öğretim yöntemlerinden biridir. Uygulama ve deneyim yoluyla öğretmek, insanların, özellikle de çocukların mesajı daha iyi anlamalarını ve daha kolay uygulamaya koymalarını sağlar.

Çocuklarda dinin gelişimi ebeveynlerin rol modellerine bağlıdır. Anne-babanın örnek tutumu, iyi ve olumlu örnek davranışları çocukların eğitimi için gereklidir. Anne ve babalar çocuklarına kendilerinden beklenen doğru yolu göstererek rol model ve model olmalıdırlar (Aydın, 2013).

Modellik sadece ebeveynlerin değil eğitimcilerin de dikkate alması gereken bir konudur. Her eğitimci öğrencilerine kelimelerin ötesine geçen bir model verir. Bir öğrenci veya çocuk, öğretmeninden ve anne-babasından duyduğu sözleri kendi hayatında da görmek ister. Eğitimcinin söz ve eylemleri birbiriyle çelişirse istenilen eğitimsel başarı elde edilemez. Bu önemli sorun günümüzde hem din eğitiminde hem de çeşitli alanlardaki eğitimde istenilen sonuçların elde edilememesinin nedenidir (Yıldırım, 2018).

Çocuklarda Dinî Duygu ve Düşünce Gelişimi

Özellikle çocuklar söylenenlere içtenlikle inanırlar çünkü şüphe duymadan, itiraz etmeden, düşünmeden inanmaya isteklidirler. Öyle ki iman, çocuğun kendini daha güçlü ve Allah'a daha yakın hissetmesini sağlar (Yavuz, 2012, s. 32). Çocuğun soyut kavramlar da dahil olmak üzere dini algılaması, yorumlaması ve deneyimi, onun gelişimsel özellikleri dahilinde gelişir. Bu durum elbette yetişkin dindarlığından farklıdır. Dini duyguların ortaya çıkmasında ve gelişmesinde çocuğun yaşı, gelişim düzeyi, dini yaşamın gelişimi konusunda destek alıp almadığı vb. dikkate almak gerekir. Bunlar önemli faktörlerdir. Çünkü dini hayatın gelişmesi konusunda destek alan çocuklarda dini duyguların uyanması ve gelişimi daha güçlü olmaktadır. Bu dönemde ailesinden destek alan çocuklarda dini

duyguların uyanışı ve gelişimi daha belirgindir. Öte yandan ailelerinden teşvik ve destek görmeyen çocukların Allah'a (C.C.) inanmaya istekli oldukları ve bu inancı en azından manevi olarak geliştirdikleri tespit edilmiştir (Yavuz, 2012, s. 39).

Çocuğun din duygusunun gelişmesi için fırsat ya da dış destek sağlandığında bu duygunun geliştiği gözlenir. Ahlaki ve manevi ihtiyaçların tam olarak karşılanması, çocukta dini duyguların uyanması ve gelişmesinde önemli rol oynar. Bu bağlamda küçük yaşlardan itibaren dini telkinler, çocuğun dini inançlarında istikrar ve güvenlik kazanmasını sağlar (Yavuz, 2013, s. 143-144). Ancak insanın hem psikolojik hem de sosyal yönlerini kapsayan bir gerçeklik olan din, çocuğun kişiliğinin yanı sıra yaşamını, söz ve davranışlarını da etkilemektedir (Zengin ve Yapıcı, 2012). Ayrıca dini inanç, çocuğun temel bir ihtiyacını oluşturur ve çocuğun psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının bir parçası olan güven, korunma, emniyet ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını giderir. Çocuk, her şeyi kontrol eden ve yöneten Yüce Yararıcı olan Allah'a (C.C.) inanarak kendini güvende hisseder ve dolayısıyla zihinsel olarak rahatlar. Aynı zamanda çocuğun dini duygularının gelişmesiyle birlikte ahlaki gelişimi de olgunlaşır (İçmeli, 2013).

Çocuklarda dini duygu ve düşüncelerin gelişimini birçok faktör etkilemektedir. Bu alanda yapılan araştırmalara göre çocuğun doğal gelişimi, bireylerin ev ortamındaki tutum ve davranışları, dini ve ahlaki konuların öğretilme şekli başlıca faktörler arasında yer almaktadır (Armaner, 2014). Çocuğun doğuştan gelen din anlayışının ortaya çıkmasını, oluşmasını ve gelişmesini etkileyen temel faktör, çocuğun büyüdüğü aile ortamının yanı sıra, başta anne-baba olmak üzere diğer aile bireylerinin de dini tutum ve davranışlarıdır. Dini değerlerin günlük yaşamın merkezinde yer aldığı aile ortamında büyüyen çocuklarda, küçük yaşlardan itibaren dini duygular oluşmaya başlar. Ayrıca çocuğun büyüdüğü ortam, okuduğu okul, arkadaş çevresi gibi faktörler de çocukta dini duyguların erken veya geç uyanması, sağlıklı veya sağlıklı gelişimi üzerinde önemli etkiye sahiptir (Baraj, 2008).

Dini inanç, duygu, tutum ve davranışların temellerinin büyük oranda çocukluk döneminde atıldığı dikkate alındığında, çocuğun iyi bir din eğitimi alması bireyde din duygusunun sağlıklı gelişmesine katkı sağlayabilirken, çocuğun yanlış eğitiminin olumsuz sonuçlara yol açabileceği düşünülmektedir. Hatta bu durum bireyin dinden ve dini değerlerden uzaklaşmasına neden olur.

Bu bağlamda çocuğa doğru ve etkili bir din eğitimi verebilmek için dini gelişim özelliklerinin yanı sıra çocuğun duygusal, zihinsel, fiziksel ve psikososyal gelişim alanlarının da dikkate alınması oldukça önemlidir (Karaca, 2016).

Çocuklukta dini gelişimin temelleri olarak: çocukların kolay iman etmesi, benmerkezci yönelimi ve antropomorfik Tanrı inancı gibi özellikler olarak sıralanabilir (Köylü, 2012). Ancak çocukların Tanrı anlayışları, inandıkları dinin Tanrı'yı nasıl sunduğuyla da yakından bağlantılıdır. Bu bağlamda dinlerin sunduğu Tanrı tasavvurları arasında önemli farklılıklar olsa da çocuklar için Tanrı tasavvuru genellikle somuttur (Karaca, 2016, s. 137-138).

Pek çok çocuk Tanrı'yı uzayda yaşayan, yaşlı sakallı, herkesin mutlu olduğu Dünya'da bazen zalimlerden hesap soran, cennette bir yerde yaşayan biri olarak hayal eder. Henüz soyut kavramları algılayamayan çocukların Tanrı'yı insan biçiminde hayal etmesi normaldir. Üstelik çocuklar Tanrı'yı kendilerinden uzaklaştırmak istemezler; O'nu her zaman yanlarında olarak algırlar ve yönelimleriyle bağlantılıdır. Çocuklar için Tanrı sıradan bir varlık değil, onların tüm isteklerini yerine getirebilen, son derece güçlü, kudretli, cömert ve sonsuz bir varlıktır (Karaca, 2016, s. 114-115).

Çocuğun Din Eğitimini Etkileyen Faktörler

Bir kişinin yetişkinlik döneminde dine ve dini değerlere olan ilgisi, çocukluğunda aldığı din eğitimiyle bağlantılıdır. Çocuğun din eğitiminde dini gelişimin özelliklerinin yanı sıra bedensel, ruhsal, duygusal ve zihinsel gelişim alanları da dikkate alınmalıdır (Köylü, 2012, s. 247).

Çocuğun din eğitimini etkileyen temel faktör yaşıdır. İnanç bir çocuk için doğal bir şeydir. Erken çocukluk döneminde çocuk inançlarının temelini sorgulamaz. Çünkü zihni henüz soyut şeyleri anlayacak kadar gelişmemiştir. Bu dönemde çocuk şüphe duymadan, düşünmeden, karşı çıkmadan inanmaya hazır olduğu için söylenenlere içtenlikle inanır (Hökelekli, 2010). 4-6 yaş arası çocuklar Tanrı anlayışlarını kişisel ilgi alanlarına göre açıklarlar. Bu arada benmerkezci anlayışları da onları kendileriyle bağlantı kurmaya ve açıklamalar yapmaya zorlar (Köylü, 2012, s. 241).

7-9 yaş arası çocukların özel ilgi ve takdir konusunda yüksek beklentileri vardır. Bu yaş grubundaki çocuklara din eğitimi verdiğimizde onlara onların özel olduklarını, Allah'a (C.C.) tarafından sevildiklerini, yaptıkları ibadetlerin karşılığında Allah'ın (C.C.) onları cennette ödüllendireceğini anlatabiliriz. 10-12 yaş arası çocukların dini tutumları endişe verici biçimde değişir. Küçük yaşta bile Tanrı inancının yerini sorgulayan, araştıran bir inanç alır. Kendisinden beklenen ibadetin mantığını ve değerini sorgulamaya başlar. Allah'ın kendileri için belirlediği sınırı bilmeye çalışırlar. Allah'ın kudret ve ilmine hayran kalır ve bu ilmin ne kadarını öğrenebileceğini anlamaya çalışır. Sorularına aldıkları yanıtlar tatmin edici değilse yanıtı reddedebilirler.

Çocukların biyolojik yaşının yanı sıra duygusal yaşı da önemli bir faktördür. Beş yaşındaki bir çocuğun anlama düzeyi üç yaşındaki bir çocuğunkine benzer olabilir. Bu durumda bilginin çocuğun anlayabileceği düzeyde aktarılması gerekir. Çocukların cinsiyeti de din eğitimini etkilemektedir. Çocuklar cinsiyetlerine göre farklı şekilde yetiştirilirler. Yetiştirilme biçimleri duygularını etkiler. Bir süre sonra duygular davranışlara yansır. Dolayısıyla cinsiyete bağlı olarak çocuğun aldığı eğitim onun din eğitimini de etkilemektedir.

Kızlar daha duygusal, erkekler ise daha rasyoneldir. Erkeklerin daha rahat ve sonuç odaklı yetiştirilmesi onların dini yetiştirilme tarzlarına da yansır. Namaza teşvik edilen erkeklerin giyimlerinde herhangi bir sorun yaşanmaz. Ancak kızların namaza teşvik edilmesinde farklı koşullar geçerlidir. Setr-i Avret'e göre giyinmek önemlidir. Bu durum kız çocuklarına üstlenmeleri gereken sorumluluklar yüklemektedir. Kızlar duygusal davrandıkları için cennet sevaplarını ve cehennem korkusunu erkeklere göre daha güçlü hissederler. Yıldız'ın kız ve erkek çocukları üzerinde yaptığı araştırmada kızların affedici ve merhametli bir Yaratıcı hayal ettikleri ortaya çıkmıştır. Erkeklerin cezalandırıcı bir yaratıcı hayallerinin daha güçlü olduğu gösterilmiştir (Yıldız, 2010). Yaratıcı hakkındaki düşünceleri aynı zamanda dine karşı tutumlarını da etkileyecektir. Çocuğun din eğitimini etkileyen bir diğer faktör ise çevre faktörüdür. İçinde yaşadığı toplum onun kişiliğini, dini duygularını ve dini eğitimini etkilemektedir. Çocuğun doğuştan edinmediği özellikler, çevreden edindiği özelliklerdir. Aile ve sosyal yaşam bu nedenle çevre faktörü içerisinde yer almaktadır.

Ailesinde aldığı eğitim çocukluğundan itibaren olumlu ya da olumsuz derin izler bırakmıştır. Bir çocuk sokağa çıktığında yaşadığı olaylar, duyduğu sözler, insanların birbiriyle yaptığı konuşmalar onu etkiler. Ezan okunduğunda camilerde toplanan bir toplumda büyüyen çocuk ile ezan okunduğunda kulaklarını tıkayan, müziğin sesini yükselten bir toplumda büyüyen çocuk aynı değere sahip değildir.

Çocuğa dinin temel inanç ve tutumlarını ifade eden basit söz ve ifadelerle telkin etmek, bir nevi “şartlanma” ya da “tepki” doğurur. Çocuklar manevi yetenekleri geliştikçe büyüklerinin dinini kabul etmeye veya onlardan öğrendiklerini kendi manevi yapılarına göre işlemeye çalışırlar. Çocuk burada pasif görünse de gerçekte aktif bir alıcıdır (Gültekin, 2019).

Karakterinden Kaynaklanan Faktörler

Uyum denilince akla insanın sahip olduğu nitelikleri kullanarak kendisi ve çevresi arasında dengeli bir ilişki kurma ve sürdürme yeteneği gelir. Uyumsuz çocuklar denince hemen aklımıza kendisi ve çevresiyle dengeli ve sağlıklı ilişkiler kurmakta ve geliştirmekte zorluk çeken, bu nedenle gelişiminde düzeltilmesi zor davranış özellikleri bozulan çocuklar gelir (Üre, 1997). Birey kendisi ve çevresi arasında ilişki kurmakta zorlandığında uyumsuzluk ortaya çıkar. Bu konuya hassasiyet gösterilmezse olumsuz tutumlar zamanla kronikleşebilir.

Okul öncesi çocuğun en çarpıcı özelliklerinden biri benmerkezciliğidir. Çocuk bu süreçte olaylara genellikle kendi bakış açısıyla bakar ve neyin kendisine, neyin başkalarına ait olduğunu yeni yeni anlamaya başlar. Neredeyse her şeyin kendisi için var olduğuna inanır. Fakat okula başladığı 6-7 yaşlarından itibaren dönemin katı ve bencil tavrından koparak, fedakarlık denilen başkasına karşı düşünme anlayışını geliştirdiği anlaşılır.

Üstelik her insanın doğasında bulunan sahip olma eğiliminin çocukluktan itibaren ortaya çıktığı ortaya çıkar. İçsel bir arzu olan bu sahip olma arzusu, çocuğun davranış ve eylemlerini çok kolay etkiler. Çocuğu eğitmenin zorluğu budur. Çünkü sahip olma arzusu çocukta kıskançlığa, korkuya, üzüntüye, kırgınlığa ve nefrete yol açabilir. Bu arzuyu en çok harekete geçiren şey, başkalarının maddi veya manevi zenginliğini elde edememenin oluşturduğu hayal kırıklığından kaynaklanan kıskançlık ve öfke duygusudur (Binbaşıoğlu, 2000). Başkalarının iyiliğinden çok kişinin kendini düşünmesi sırasında psikososyal etkileşimden kaynaklanan kıskançlık duygusu, sahip olma arzusunu harekete geçirdiği gibi, başkalarına iyilik yapma arzusunu da zayıflatır.

Aileden Kaynaklanan Faktörler

Din, kültür, eğitim sistemi, toplumun sosyo-ekonomik durumu ve hatta bölgenin fiziksel yapısı aile yapısının oluşumunu etkilemektedir. Eğitimciler, sosyologlar ve gelişim psikologları, çocuk yetiştirmek için iyi bir ortamının nasıl olması gerektiğini inceler. Çeşitli aile yapılarında bilinçli otoritenin kurulduğu demokratik aile yaklaşımının diğerlerine göre daha sağlıklı olduğuna inanırız. Bu ortamda temel değer ve ilkelerden vazgeçmek mümkün olmamakta ve çocuk merkezli bir yaklaşım tercih edilmektedir. Ailede her bireyin önemli bir yeri vardır ve amaç onların ilgi, yetenek ve becerilerini ön plana çıkarmaktır. Ayrıca çocuğun sorumluluklarının farkına varması ve sorunlarını bağımsız olarak çözebilmesi için talimatlar verilir. Çocuğu takdir etmek ve onu olduğu gibi kabul etmek, ona özgüven kazandırdığından sağlıklı gelişimine önemli katkı sağlar.

Ülkemizde çocuğa değer verilmesine ilişkin farklı kriterlerin bulunduğunu da belirtmek gerekir. Bu aile yapısını etkileyen önemli bir faktördür. Yetişkinler çocuklarından öncelikle büyüdükçe kendilerine bakmalarını bekliyorlarsa, onları buna göre yetiştirmek istemeleri de doğaldır. Bu durumda çocuğun bağımsız bir kişiliğe doğru gelişmesi ailenin beklentileriyle çelişebilir. Gerçek şu ki bu anlayış oldukça yaygındır. Nitekim “Çocuğun Değeri” başlıklı bir araştırma, çocuklara atfedilen değerler arasında ekonomik ve psikolojik değerlerin öne çıktığını gösteriyor.

Araştırmalar ailelerin sosyo-ekonomik durumunun çocukların eğitiminde temel faktör olduğunu göstermektedir. Hurting ve Zazzo'nun "Psikolojik Gelişim Ölçeği'nin İstanbul'da yaşları 6-12 arasında değişen 240 kız ve erkek çocuğa uygulanması sonucunda çevresel faktörlerin ve sosyo-ekonomik düzeyin sosyal olgunluğu önemli ölçüde etkilediği ortaya çıkmıştır. Bunun temel nedeni sosyo-ekonomik düzey düştükçe çocukların aile içi sorumluluklar üstlenmesi ve yaşam mücadelesine katılması artmıştır (Yavuzer, 1992). Bunda mevcut yaşam koşullarının büyük etkisi var.

Deneyimlerden elde edilen gözlemler, iç dünyadaki dini davranış ve tutumların dışsal olarak değiştiğini göstermektedir. H. Lisager, dini inançların değişmesinde temel faktörün aile eğitimi olduğunu, bunu bireysel düşünme ve eğitim kurumlarının izlediğini belirtmiştir (Yavuz, 1998). Biz yetişkinler yeni tanıştığımız bir çocuğu sevdiğimizde, onun ailede iyi yetiştirildiğini düşünürüz. Davranışlarını beğenmediğimiz birini gördüğümüzde onun iyi eğitilmiş olmadığını düşünürüz.

Erken çocukluktan itibaren ebeveyn sevgisi ve şefkatinin çocuğun ruh sağlığını etkilediği bilinen bir gerçektir. Sevgi dolu bir ev ortamına sahip olmayan çocukların suça karşı savunmasız olduğuna inanırız. Araştırmalar da bu tezi destekliyor. Dolayısıyla çocukların topluma entegrasyonunun aile aracılığıyla gerçekleştiği bir gerçektir. Ayrıca aile ona aidiyet duygusunu veren bir kaynaktır. Aynı zamanda temsil işleviyle yurt, millet gibi kavram anlayışını aktaran, sorumluluk duygusunu aktaran bir ortam olarak kabul edilmektedir. Bu amaçla örgün ve yaygın eğitim programlarında aile destekli yayınlar oluşturulmalıdır. Bu arada çocuklarımıza milli ve manevi değerlerimizin iyi öğretilmesi gerekir. Her türlü eğitim faaliyetinin günlük siyasete karışmadan, akılcı, bilimsel ve gerçekçi bir şekilde yürütülmesi hepimiz için önemlidir.

Sosyo-Kültürel Çevreden Kaynaklanan Faktörler

Çocuğun evde ve dışarıda sosyalleşme sürecinde iyi ve kötü pek çok etkiye maruz kaldığını biliyoruz. Bunu yaşamın bir gereği olarak da kabul etmek mümkündür. Rekabet ve dış çatışmalar, iyi ve kötü etkiler çocuğu kaçınılmaz olarak aktif hale getirir. Bu tür etkinliklerin onun cesaretine, yiğitliğine ve becerisine katkıda bulunduğu bir gerçektir. Ancak olumsuz etkilenme olasılığı göz önüne alındığında yetişkinlerin de buna göre davranması beklenir.

Sosyalleşme sürecinde çocuğun egosu ile dış faktörlerin bazen çatıştığına dikkat çekiliyor. Bazen ailenin, okulun, toplumun ve medyanın talepleri arasında çatışmaların olabileceği dikkate alınmalıdır. Çocuğun dış etkiler karşısında aktif bir rol oynadığı görülmektedir. Aile, toplum ve çocuğun zaman zaman çatışmaya girmesi normaldir. Çocuğun bu uyarıları doğru değerlendirip iç dünyasını geliştirebilecek düzeye ulaşması önemlidir.

Öte yandan dış etkilerin olumlu etkilere dönüştürülmesi ve çocuğun topluma kazandırılması konusunda en büyük sorumluluk eğitimcilere düşmektedir. Öğretmen olumsuz faktörleri etkisiz hale getirmeye çalışıyorsa öğrencinin ilgilerini, yeteneklerini ve sosyal beklentilerini de dikkate almalıdır (Akyüz, 1991). Çocuk dışarıdan aldığı ve okulda öğrendiklerini doğru değerlendirebilirse eğitim hayatı keyifli olacaktır. Ancak aralarında ciddi boşluklar varsa ve bağlantı kurulamıyorsa öğrencinin öğrenme düzeyi düşer ve derse olan ilgisi azalır.

Bu durum kişinin içinde bulunduğu sosyal durum ne olursa olsun bir kişilik özelliği geliştirmesini zorlaştırmaktadır (Cüceloğlu, 1999, s. 420). Ancak her bireyin toplumda farklı bir yere sahip olduğu da kabul edilmelidir. Aynı zamanda

her bireyin sosyal hayatta kendine yer bulabilmesi için ilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik çaba göstermesi teşvik edilmelidir. Bu konularda başarısız olan çocuklar desteklenmezse kendilerine ve çevrelerine karşı olumsuz duyguların gelişmesi önlenemez.

Çocuğun enerjisini uygun hedeflere yönlendirmek hem kendisi hem de toplum için önemlidir. Çocuğun sosyal çevresinin bir parçası olduğunu ve ondan ayrı düşünülmemeyeceğini biliyoruz. Ancak kişinin iki benliği olduğu söylenmektedir: İlgi ve yetenekleriyle geliştirdiği kendi benliği ve Cooley'in "ayna benlik" olarak adlandırdığı, sosyal ilişkiler ağı içerisinde ortaya çıkan kendi benliği (Ergun, 1992).

Okul Derslerinden Kaynaklanan Faktörler

Alt düzeydeki bir ilköğretim din eğitimcisi, dini daha basit ve daha popüler hale getirecek şekilde açıklaması beklenir. Bu, Kur'an-ı Kerim'in (Al-i İmran 3/159) gerektirdiği yöntemdir. Merhamet ve şefkat eğitimcinin işini kolaylaştırırken, sertlik ve kabalık eğitimcinin işini zorlaştırır. Öğretmenler ve öğrenciler arasında dostluğun oluşturduğu sıcak ve samimi ilişki, eğitimin kalitesini artırır (Yavuz, 1998, s. 251). Bu ortamın oluşturulabilmesi için öğretmenin öğrencilerin sorunlarına doyurucu yorumlar getirmesi gerekir. Ayrıca öğrencilerin kendi sorunlarını sınıfa getirmeleri beklenmemektedir. Ancak sınıfın sıcak ve samimi ortamının oluşması öğretmenin çabasına bağlıdır. Çünkü din ve ahlak eğitiminin genel amacı, kişinin öğrendikleriyle kendine ve başkalarına fayda sağlamasıdır.

Okula başlayan bir çocuğun öğrenmeye hazır olabilmesi için zihinsel ve fiziksel sağlığının iyi olması gerekir. Bir öğretmenin kendi sorunlarını sınıfa getirmemesi mümkünken, bir öğrenciden bunu yapmasını beklemek zordur. Bu nedenle zor durumdaki bir çocuğun olumsuz etkilere maruz kalması doğaldır. Öğretmenlerin rehber öğretmen, idare ve velilerle işbirliği yaparak çocukların zorluklarını mümkün olduğunca hafifletmeye çalışmaları beklenmektedir.

Birçok nedenden dolayı dinlemek istemeyen bir çocuğa ders vermek aslında onun öğrenme yeteneğini ve isteğini etkileyebilir. Bu nedenle Hz. Ali, öğrencilerin derse hazırlıklı gelmeleri, gönüllerine ve eğilimlerine hitap ederek bilgi vermeleri gerektiğini söylüyor. İlgiyi ve bilgiyi keşfetme arzusunu uyandırmak önemlidir. Burada öğrenme bir araç olarak görülebilir. Üstelik her şey arzularla alakalıdır (Yavuz, 1998, s. 180). Bu nedenle din eğitimcisi çocuğun kalbinde dine karşı ilgi uyandırmaya çalışmalıdır. Burada önemli olan eğitimcinin öğrenciyi motive edecek yetenek, bilgi ve donanıma sahip olmasıdır.

Önemli motivasyonlar arasında başkalarından sevgi, şefkat, yardım ve ilgi görme, kendini rahat ve güvende hissetme ihtiyacı yer almaktadır (Hökelekli, 2010, s. 253). Çocuğun bu ihtiyaçlarını yakınlarından karşılamak istemesi normaldir. Hatta oradan Allah'a (C.C.) giden yolu açmak bile mümkündür. Din eğitimcisi, telkinlerle çocuğa bu ihtiyaçların karşılanmasının ancak yetkin ve bütünsel bir Yaratıcı ile mümkün olduğu duygusunu verebilir. Öte yandan çocuk okulun ilk dönemlerinden itibaren duygusal davrandığı için dış uyaranların hoşuna giden türden olması etkilidir.

Çocuklar sevdikleri şeylere yaklaşma, sevmedikleri şeylerden uzaklaşma eğilimindedirler. Öğrencinin öğrendiklerini bu kadar çabuk unutmaması ve amacına ulaşabilmesi için ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Ayrıca aktarılan bilginin anlamı ve tartışılan duyu organlarının çeşitliliği de eğitimin etkililiğini artırmaktadır (Varış, 1985). Bunu yapabilmek için eğitimcinin, öğrenciyi temel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak nasıl motive edeceğini bilmesi gerekir.

Ayrıca eğitim sistemimizin en çok eleştirilen yönlerinden biri de aşırı ezberdir. Özellikle “Din Kültürü” dersinde ezberlemeye değil, konuların anlaşılmasına ağırlık verilmelidir. Çünkü ezberlemek sıkıcıdır ve çocuğu pasif hale getirebilir. Hatta ezberlenmesi gereken dua ve sureler bile eğlenceli hale getirilmeye çalışılmalıdır. Çocukların her gün diledikleri gibi dua etmelerini teşvik etmek inançlarının gelişmesine katkı sağlar.

İlköğretimin 3. ve 4. yıllarında öğrenci öğrendiklerini değerlendirme becerisini kazandığında, aldığı bilgileri yorumlayıp kullanabilir ve yeni sorular sorabilir. Erich Fromm'un dediği gibi hayata “varoluş” ilkesi açısından bakmayı öğrenen çocukların öğrenme süreci daha anlamlı ve kaliteli hale gelir (Fromm, 1997). Bu şekilde yetiştirilenler, öğrendiklerini sürekli düşünür ve sorgularlar. Bu şekilde bilgiye erişim (geribildirim) kolaylaşır ve öğrenme daha keyifli hale gelir (Sünbül, 2000).

Çocuğun sevdiği bilgileri daha kolay öğrenip uygulamaya koyacağı kesindir. Okul yaşamı ile dış dünya arasındaki bağ, öğrenilenlerin sosyal yaşamın bir parçası olabilmesi, yani dışarıda deneyimlenebilmesiyle oluşur. Bu nedenle çocuğa eğitim verilirken sosyal çevrenin çocuk üzerindeki etkisi dikkate alınmalıdır (Tosun, 2012). Bu yakın ilişki kurulduğunda öğrenci okula sevinçle ve iyi niyetle gelecektir. Bunun da sosyal faaliyetleri gerektirdiği unutulmamalıdır (Dewey, 1996). Çocuk sahip olduğu bilgileri oyun ortamında veya başka mekanlarda arkadaşlarıyla paylaşabilirse bu daha kalıcı hale gelecek ve onda öğrenme isteği uyandıracaktır. Amaç çocuğun iyi ve kötü şeyleri hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın gönüllü olarak yapmasıdır. Hayattan uzak, kuru ve sıkıcı bilgiler sorunlara neden olur ve öğretmen dersi öğrenciye iyi aktaramazsa öğrenme görevi sıkıcı hale gelir. Bazı insanların öğrenme güçlüğü gözlenirse, öğretim yönteminin kendi türünde olup olmadığına bakılır (Tosun, 2012, s. 113).

Bu konuda yere ve konuya bağlı olarak farklı araçlar kullanılabilir. Tüm bunlara rağmen bir arıza meydana gelirse, bu başarısızlığın nedenleri çeşitli açılardan incelenmelidir. Bu amaçla öğrenciyi, ailesini ve sosyal çevresini tespit etmeye yönelik testler yapılabilir. Sorunun nedenleri belirlendikten sonra birçok çözüm uygulanabilir. Örneğin terapiden faydalanmak mümkündür. Bu sayede tanı konulduktan sonra çocuğun bilinçaltı sorunları bilinç düzeyine çıkarılır ve çocuğun kendi çabasıyla sorunun farkına varmasına yardımcı olunur.

Çocukların düşüncelerinin, yeteneklerinin, ilgi ve eğilimlerinin yanı sıra sosyal çevrelerinin de farklı olabileceği unutulmamalıdır. Eğitim ve öğretimin bireysel farklılıkları azaltsa da ortadan kaldırması düşünülemez. Her çocuğun yeteneklerini en üst düzeye çıkararak ve yeri geldiğinde bireye önem veren bütünsel bir eğitim vermek en iyisidir. Aynı zamanda bu, çocuklar arasında rekabet, kıskançlık ve düşmanlık oluşturmadan teşvik edilmelidir. Çünkü asıl olan çocuğun kendisiyle rekabet etmesidir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Çocuklarına iyi bir din eğitimi verebilmek için ebeveynlerin çocuklarını iyi tanımaları ve onlara iyi rehberlik etmeleri gerekmektedir. Çocukların sorularına doğru, kısa ve öz cevaplar verilmeli ve çocuğa çeşitli sorular sorma fırsatı tanınmalıdır. Verilen cevaplar onları farklı konular üzerinde düşündürmeye yönelik olmalıdır. Sorulara cevap verilemediğinde ebeveynler bilmediklerini dürüstçe itiraf edebilmeli ve gerekirse çocukla birlikte öğrenmeyi teklif edebilmelidir.

Bu dönemde çocuklara sevgiye dayalı bir eğitim vermek çok önemlidir. Önemli olan sevimli olmak ve korkutucu olmamaktır. Özellikle Allah'a (C.C.) inanmaya

çalışırken çocukları seven, onları koruyan, merhametli ve affedici olan Allah'ın, özellikle de çocukları seven ve affeden yönlerinin anlatılması gerekir. Ebeveynler çocuklarını sürekli olarak istedikleri gibi davranmaları için tehdit etmemeli ve korkutmamalıdır. Henüz günahlarının hesabı sorulmayan bir insanı cehennemle tehdit etmek mantıksızdır. Allah'a (C.C.), bağışlama, bağışlama, merhamet gibi birçok sığfata da sahiptir.

Bu tutumlar çocukların Allah'a (C.C.) uzaklaşmasına neden olabilir. Yetişkinler genellikle çocukların istenmeyen davranışlarını derhal eleştirmeyi veya yasaklamayı tercih eder. Yapmanız gereken ilk şey, çocuğun çocuk gibi davranması gerektiğini, kırııcı ya da eleştirel olmak yerine yapıcı olması gerektiğini bilmek ve benimseyebileceği farklı davranışlara örnekler vermektir. “Bunu yapma”, “uzak dur” gibi yasaklar, alternatif sunulmadığında istenmeyen davranışların performansını artırmaktadır.

Çocuğun gelecekteki dini yaşamının temelleri bu dönemde atılır. Bu dönemde çocuklara en önemli rol model anne ve babadır. Bu konuda özellikle anneye daha büyük sorumluluk düşmektedir. Çocuklar çevrelerinde gördükleri her şeyi kaydederler ve zamanı gelince yaparlar. Dini yaşamın tüm yönleri çocuklar tarafından ev ortamlarında gösterilmeli ve hissedilmelidir. Örneğin, ebeveynler dua ettiğinde çocuk çok erken yaşta onları örnek almaya ve onları taklit etmeye başlar.

Çocukların dini uygulamalara ilgi duymasını sağlamak için ebeveynlerin öncelikle dini görevlerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Namaz kılarırken çocukların yanlarında küçük bir seccade, erkek çocukların takke, kız çocuklarının ise eşarp ve etek taşımaları gerekmektedir. Namazdan sonra dua etmek için küçük süslü tesbihler de satın alınmalıdır. Bu bağlamda Ramazan ayını iyi kullanmak gerekir. Teravih namazı için onu mescide götürmeniz, gece sahura kaldırmanız ve zor değilse birkaç saat oruç tutturmanız gerekir. Bu, çocukların dine olan ilgisini uyandırabilir.

Boş zaman ve tatiller akıllıca kullanılmalıdır. Bu zamanlarda birlikte camiye gitmeli, çocuğunuza güzel hediyeler alınmalıdır. Böylece çocuk bu gün ve gecelerin anlamını anlar ve hiçbir zaman unutmaz.

Çocukların özellikle Allah (C.C.) ile ilgili sorularına yalnızca yetişkinlerin anlayabileceği düzeyde cevap verilmemelidir. Zaman ve mekanı hesaba katmayan, diğerlerinden farklı ve kimsenin göremediği bir Allah'a (C.C.) anlayışını varsaymak çocukların sorularına ikna edici bir cevap değildir. Burada örnekler verilmeli ve onların anlayabileceği düzeyde cevaplar verilmelidir. Mesela sevgi ile ilgili bir örnek verilebilir. “Sevgi vardır ama biz göremiyoruz” gibi örnekler verilebilir. “Ama varlığına inanıyoruz” gibi örnekler çocuklar için ikna edici ve faydalı olacaktır. Peygamber sevgisini özellikle bu çağdaki çocuklara aktarabilmek için onun hayatından kesitler basit bir dille anlatılabilir. Böylece küçük beyinlere Peygamber sevgisi ve hayatı anlatılabilir.

Çocukların dini gelişiminin nasıl gerçekleştiği ve hangi aşamada ne tür bir din eğitimi verilmesi gerektiği konusunda çok sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Ailelerin, özellikle de annelerin çocuklarına sağlıklı bir din eğitimi nasıl sağlayabilecekleri konusunda daha fazla bilimsel araştırmaya ihtiyaç vardır. Bir Müslümanın bir gün içerisinde yapması gereken davranışları resimlerle anlatan kitaplar, Peygamberimiz (S.A.V.) ve diğer peygamberlerin hayatını hikayeler halinde anlatan kitaplar, çocukların yapabileceği duaları içeren materyaller de mümkün olduğunca edinilmelidir.

Okul öncesi dönem çocukları genellikle Allah'a (C.C.), ölüm, cennet, cehennem, varoluş gibi konuları çok merak ederler ve bu konularla ilgili birçok soru sorarlar. Bu soruların cevapları çocuğun dini hayatı için önemli bir yön belirlemektedir. Ancak yetişkinler bu soruları cevaplarırken bariz hatalar yapabilirler. Bu konulardaki davranış kurallarını detaylı bir şekilde açıklayan basılı materyallerin daha fazla olması çok faydalı olacaktır. Ülkemizde çocuklara uzmanlar gözetiminde din eğitimi veren kurumların oluşturulması bu alanda ailelere verilecek temel destek olacaktır. Bu noktada ebeveyn eğitime yönelik çalışmaların güçlendirilmesi gerekmektedir. Halk eğitimi ve ebeveynlik okulu projeleri kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı'nın ailelere, özellikle de annelere yönelik 0-6 yaş arası çocukların eğitimi konusundaki kursları yaygınlaştırılmalı ve bu derslere çocukların dini gelişimi de dahil edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Alaylıoğlu, R. ve Oğuzkan, F. (1996). *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü*. İnkılap ve Aka.
- Akyüz, H. (1991). *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*. M.E.B.
- Armaner, N. (2014). *Din Psikolojisine Giriş*. Ayyıldız Matbaası.
- Aydın, M. Z. (2013). *Din Öğretiminde Yöntemler*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, M. (2014). Kur'an ve Sünnete Göre Çocuk Gelişiminde Ödül ve Ceza. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2, 13-82.
- Barkan, M. (1988). *Eğitim Amaçlı İletişim ve Videonun İşlevleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bilgin, B. (1986). Okul Öncesi Çağı Çocuğunda Dini Kavramlar. *M.E.G.S.B. Yayın Din Öğretimi Dergisi*. 8 (9), 26.
- Bilgin, B. (1991). *İslam ve Çocuk*, D.i.B. Yayınları.
- Binbaşoğlu, C. (2000). *Ailede ve Okulda Eğitim Sorunları*. M. E. B.
- Cüceloğlu, D. (1999). *İnsan ve Davranışı*. Remzi Kitabevi.
- Çaplı, O. (1974). *Çocukların ve Gençliğin Eğitimi*. Bilgi Yayınevi.
- Çaplı, O. (1993). *Çocukların Gençlerin Eğitimi*. Bilgi Yayınları.
- Dam, H. (2011). *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*. Nobel Yayınları.
- Dewey, J. (1996) *Demokrasi ve Eğitim*. (Trc. Salih Otaran). Başarı Yayıncılık.
- Ergün, M. (1992). *Eğitim ve Toplum*, Ocak Yayınları.
- Fırat, Ö. (2010). Kimya-yı Saadet. MS thesis. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fromm, E. (1997). *Sahip Olmak ya da Olmak* (Çev. Aydın Arıtan). Arıtan Yayınları.
- Gültekin, M. (2019). Uyumlu aile ortamının çocuğun din eğitimindeki yeri. MS thesis. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hökelekli, H. (2010). *Din Psikolojisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İçmeli, C. (2013). Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi. *Konuralp Tıp Dergisi*. 5, 66- 67.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1980). Türkiye'de Değişen Aile ve Çocuğun Değeri. *Toplumsal Tarihte Çocuk*. Boğaziçi Üniversitesi.

- Kanad, H. F. (1986). *Ailede Çocuk Terbiyesi*. MESY Yayınları.
- Karaca, F. (2016). *Dinî Gelişim Psikolojisi*. Eser Ofset Matbaacılık.
- Köylü, M. (2012). *Ailede Din Eğitimi*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Kur'an, Âl-i İmran 3/159.
- Selçuk, M. (1990). *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sünbül, A. M. (2000). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Mikro Yayınları.
- TDK Sözlüğü. *Ceza*. (2022).
- Tosun, C. (2012). *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Üre, Ö. (1997). *Rehberlik Ders Notları*. Güney Ofset. Konya.
- Varış, F. (1985). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Yavuz, K. (1998). *Çocuğun Dünyası ve Gelişme*. Çocuk Vakfı Yayınları.
- Yavuz, K. (2012). *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*. Boğaziçi Yayınları.
- Yavuz, K. (2013). *Günümüzde İncanın Psikolojisi*. Boğaziçi Yayınları.
- Yavuzer, H. (1992). *Çocuk ve Suç*. Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2000). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitapevi.
- Yıldırım, M. E. (2018). *Nebevi Eğitim Modeli Daru'l Erkam*. Siyer Yayınları.
- Yıldız, M. (2010). *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*. İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Zengin, Z. S. ve Yapıcı, A. (2012). İlköğretim Okullarındaki DKAB Dersleri İçin Öğretmen Yetiştirilmesi ve Eğitim Fakülteleri: Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 11. 150-151.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose: In this study, the factors affecting religious education in childhood are generally discussed. It is tried to determine whether the information acquired in childhood is sustainable in the individual's later life. Therefore, not only the methods, but also the conditions under which these methods are useful, what families think about fulfilling their children's responsibilities in religious education are important. The search for answers to questions such as whether families see themselves as competent in educating their children, how religious education in the family can be made more efficient, and what the problems encountered are, shows the importance of the study. The problem element of the study is to determine the stages, methods and principles of religious education that continue from childhood and to determine the factors affecting religious education.

Method: While preparing the study, a literature review was first conducted. Publications of scientific studies such as books, symposiums and congresses, articles, individual or institutional reports were examined. Literature review is an important part of the research process and provides valuable contributions to almost every functional step.

Findings: Children are very affected by stories and anecdotes. They listen carefully and try to do most of what is told themselves. Especially at this age, in order to give children love for the Prophet, sections from his life can be told in a simple way. In this way, love for the Prophet and his life can be instilled in young minds.

We can list the findings of the study in this regard as follows.

- The child learns that he/she is alive. The family meets the need for identification in the family without leaving the child in confusion.
- The child learns by trying. A person is capable of trying. He/she tries and learns, he/she learns and tries. This ability is at its highest level especially in the early years and childhood.
- The child is a being of states. In fact, a person is a being of states. He/she has difficulty in the process of making the things he/she learns conscious. He/she needs support. He/she always wants to have the hope of starting over. He/she wants guidance. The family undertakes this guidance.
- The family's perspective on the child is reflected in the way the child is educated.

Conclusion and Discussion: Studies on how religious development in children progresses and what kind of religious education should be provided at which stage are quite limited. There is a particular need to increase scientific research on how families, especially mothers, can follow a path to provide their children with a healthy religious education.

Stories containing religious motifs, poetry books, coloring books, computer games, hymns, cartoons, books that describe the behaviors a Muslim should do in a day with pictures, books that tell the lives of the Prophet Muhammad and other prophets in the form of stories, and materials that include prayers that children can make should be increased as much as possible and these materials should be prepared under the supervision of experts.

Preschool children are generally very curious about topics such as Allah (C.C.), death, heaven, hell, and existence and ask many questions on these topics. The answers given to these questions determine an important direction for the child's

religious life. However, adults can make obvious mistakes when answering these questions.

It would be very useful to increase printed materials that explain in detail what they should and should not do on these issues.